

Література

1. Паламарчук В.Ф. Інноваційні процеси в педагогіці /Першооснови педагогічної інноватики. – Т.2. – К.: Освіта України, 2005. – С.59.
2. Педагогічні принципи М. Лисенка в аспекті розвитку сучасної фортепіанної школи Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття : матер. Міжнарод. наук.-практ. конф., 16–17 жовт. 2014 р.. С. 116-126.
3. Савченко О. Я. С 13 Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. - К.: Генеза, 2002. - 368 с.

К.С. Здихальська
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – ст. викладач Ю.О.Поплавська

РОЛЬ МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ У ВИХОВАННІ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Постановка проблеми. Виховання дитини для кожної нації є найважливішим складником національної культури. Передача всіх культурно-історичних традицій попередніх поколінь завжди гарантувала вічність життя нації. Нація, за К. Ушинським, – це, насамперед, система різноманітних природних (біологічних, анатомічних, фізіологічних, психічних), історично обумовлених ознак тіла, душі й розуму. Отже, справжнє виховання не може існувати в «чистому вигляді», тобто поза традиційною культурою певної нації. Усі найвидатніші педагоги світу визнавали, що виховання дитини завжди має ґрунтуватися, насамперед, на культурно-історичних цінностях своєї нації, а вже пізніше відбувається ознайомлення із традиціями інших народів. Перед педагогічною наукою постає цілий комплекс вимог, серед яких найважливіше місце посідає проблема відродження національної школи, формування духовної культури школярів. Демократизація і гуманізація національної системи освіти зумовлюють виняткову актуальність проблем морального виховання учнів загальноосвітньої школи, зокрема початкової ланки навчання. Про надзвичайну важливість і значущість цієї проблеми свідчить, зокрема, те, що у низці державних документів («Концепція національного виховання», «Національна Доктрина розвитку освіти України в XXI столітті») підкреслюється важливе значення і необхідність формування моральної сфери особистості.

Аналіз попередніх досліджень. Вирішення проблеми морального становлення особистості в цілому знайшло відображення у наукових положеннях психологів, які розкривають психологічні витоки моральної вихованості (М. Боришевський, Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Леонтьєв, А. Петровський, П. Якобсон та ін.) Ідею морального виховання на основі народності з використанням різноманітних творів фольклору відстоювали видатні педагоги, письменники, прогресивні діячі освіти та мистецтва, серед яких Г. Сковорода, М. Драгоманов, В. Карамзін, О. Духнович, І. Котляревський, Х. Алчевська, Б. Грінченко, М. Костомаров, М. Максимович, Л. Українка, І. Франко та ін. Високо цінували роль народної творчості в морально-естетичному вихованні учнів П. Блонський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський. Ідеї щодо морально-естетичного виховання дітей на засадах народної педагогіки, українського фольклору представлені у роботах сучасних дослідників О. Воропая, Г. Довженюк, П. Гнатенка, В. Ликова, В. Поплужного, Н. Сивачук, В. Скуратівського, М. Стельмаховича та ін. Розкриттю історико-педагогічних проблем музичної освіти сприяє також цілий спектр сучасних дидактичних досліджень провідних учених, де визначено шляхи реформування змісту, форм, методів сучасної мистецької освіти та перспективи її подальшого розвитку (А. Болгарський, С. Горбенко, І. Зязюн, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька та ін.)

Виокремлюють такі основні завдання морального виховання, які можуть бути розв'язані засобами музичного мистецтва у роботі з учнями початкових класів:

- розширювати, поглиблювати і систематизувати знання про моральні норми і правила культурної поведінки, прийняті в суспільстві;
- викликати в учнів активне бажання культурно поводитися, дотримуватися морально-етичних норм;
- формувати практичні уміння й навички, звички культурної поведінки, турботливого ставлення до оточуючих людей, до природи, до громадського майна;
- формувати відповідальне ставлення до своєї праці, наполегливість та досконалість в роботі, дисциплінованість;
- виховувати любов до рідного краю, людей, які живуть у ньому, повагу до своєї нації та всіх інших національностей [1, 14].

В. Сухомлинський визнавав пріоритет морального виховання учнів в багатогранній діяльності педагогічного колективу школи. Цілком зрозуміло, що розумове, трудове і фізичне виховання повинні бути підпорядковані головному – вихованню в дитині людяності, тобто гуманного ставлення до природи, до суспільства, до інших людей і до самої себе. Педагог наголошує: «Перевіряйте свої вчинки свідомістю: чи не завдаєте зла, неприємності, незручності людям своїми вчинками. Робіть так, щоб людям, які оточують вас, було добре»[6, 442].

Як стверджували дослідники В. Даль та М. Чумарна, за допомогою музичного фольклору у дитини формуються морально-естетичні почуття. Її потенціал містить у собі джерело моралі і водночас є народним засобом виховання. У працях видатних педагогів і психологів Н. Ветлугіної, М. Басова, Л. Виготського доведено, що риси духовного світу дитини формуються в молодшому шкільному віці. В цей період життя дитина засвоює основи систематичних знань, формується її характер, воля, світогляд, ідеали, моральні погляди та переконання [2, 134].

У наш час проблема використання фольклору в становленні та вихованні морально сформованої особистості дитини загострилася. Дослідження проблеми показало, що у освітянській практиці та науковій літературі недостатньо зверталось уваги на педагогічний аспект цього питання. На сьогодні не вистачає конкретних рекомендацій, розробок, методик щодо використання творів українського фольклору в процесі морального виховання дітей молодшого шкільного віку. Тому **метою статті** є розкриття теоретичних та практичних аспектів процесу виховання моральних якостей учнів початкової школи засобами музичного фольклору.

Виклад основного матеріалу. Процеси становлення освіти і виховання в Україні породжують нові умови розвитку національної культури, зокрема українського музичного фольклору як її джерела. Будучи важливим засобом надбання й передачі соціального досвіду, народна музика входить сьогодні у всі сфери навчально-виховної роботи, збагачуючи особистість емоційно-ціннісним ставленням до соціального довкілля, викликаючи потребу до художньо-творчої діяльності. Безпосереднє знайомство школярів з народною творчістю, спостереження за її живим побутуванням надзвичайно збагачують творчу фантазію, розвивають уяву, сприяють вихованню національної самосвідомості та патріотичних почуттів. Твори народного мистецтва, пісенний фольклор вчать бачити красу рідної землі, виховують повагу до людей, які створюють її матеріальні й духовні цінності.

Музично-пісенна спадщина українського народу є високохудожньою за змістом, глибокоемоційною та різнобічною за засобами виразності, здатна викликати співпереживання, радість і смуток, гнів і непримиренність. Тому українську народну музику потрібно розглядати не тільки як джерело емоційної насолоди, але і як засіб морального виховання. Висока художність і доступність надають українській народній музиці великого педагогічного потенціалу. Основними компонентами педагогічного потенціалу українського музичного фольклору є інтонаційна особливість, наспівність, простота мелодії і ритмічної структури,

виразність і багатство мелодії, гармонії, тісний зв'язок поетичного і музичного текстів, глибока емоційність, достовірність, глибокий виклад думки, чистота образу, відбиття історії життя народу, його думок, почуттів [3, 98].

На основі культурологічної та соціологічної концепцій виховання визначаються такі завдання морального виховання засобами музичного фольклору, які підпорядковані загальній меті гармонійного розвитку особистості молодших школярів:

- виховувати любов та інтерес до народної музики (це завдання вирішується шляхом розвитку музичного сприймання, яке допомагає дитині гостріше відчувати й осмислити зміст почутих творів);

- збагачувати музичні враження дітей, одночасно ознайомлюючи їх з різними музичними творами (народними, класичними, сучасними, духовними);

- ознайомлювати дітей з найпростішими музичними поняттями, розвивати навички слухання музики, співу, музично-ритмічного руху, гри на дитячих музичних інструментах;

- розвивати емоційну чутливість, сенсорні здібності, ладовисотний слух, відчуття ритму, формувати співочий голос і виразність рухів (базуючись на кращих зразках традиційної культури народу);

- розвивати творчу активність в усіх, доступних дітям, видах музично-фольклорної діяльності: відтворенні характерних образів в іграх і хороводах; використанні вивчених танцювальних рухів у нових, самостійно знайдених поєднаннях; імпровізації дитячих пісень, співанок (таким чином формується самостійність, ініціатива і прагнення застосувати в повсякденному житті вивчений фольклорний репертуар);

Дитячий пісенний фольклор (колискові, забавлянки), популярні в дитячому середовищі твори (лічилки, хороводні, спортивно-ігрові), історичні, ліричні, танцювальні, жартівливі, календарні пісні рекомендується включати у навчально-виховний процес з метою морального виховання учнів. Музичний фольклор охоплює такі сфери психіки людини як сенсорна, моторика, емоції тощо, його вплив на психічний розвиток дитини в цілому є дуже суттєвим. Тому, залучення молодших школярів до роботи із народними музичними творами – це один із засобів розвитку морально-етичних почуттів дитини як важливої умови для її гармонійного розвитку [9, 351].

Висновки. Отже, музичне виховання на фольклорному матеріалі безсумнівно є одним із найпотужніших засобів формування таких моральних якостей молодших школярів як доброта, милосердя, чесність, скромність, доброзичливість та сміливість, оскільки сила впливу народної музики на особистість дитини випробувана століттями.

Сучасні загальноосвітні школи та позашкільні навчальні заклади мають стати осередками виховання справжньої духовності, плекання творчої особистості, виховання учнів, яких характеризує висока морально-етична культура. Головне, щоб нагальну потребу в кардинальних змінах у цій царині відчували й усвідомили не тільки представники вузького кола фахівців-науковців, а й усі члени суспільства, причетні до виховання дітей і молоді – майбутнього України.

Література

1. Вільчанська Р. В. Морально-етичне виховання дітей засобами музики / Р. В. Вільчанська – Київ, 1984. – С.14.
2. Выготский Л. С. Детская психология : Собрание сочинений в 6-и т. – Москва, 1984. – Т. 4.– С.134.
3. Головецька Н. З. Складові музичного фольклору України в XIX столітті // Н. З. Головецька. Гуманізація змістового компонента дисциплін художньо-естетичного циклу у середній та вищій школі. Збірник наукових праць. Частина 2. – Дрогобич: Ред.-видавн. відділ Дрогобицького ДПУ імені Івана Франка, 2011. – С.14-155.
4. Залужна А. Є. Морально-естетичні засади життєвого світу людини : монографія / А. Є. Залужна. – Рівне : НУВГП, 2012. – 238 с.
5. Петрів О. В. Вияв світосприйняття українців у малих фольклорних жанрах // О. В. Петрів. Рідне слово в етнокультурному вимірі: Матеріали Третьої Міжнародної науково-практичної конференції / упор.: М. Федурко, В. Котович, Г. Філь. – Дрогобич : Посвіт, 2011. – С.346-352.

6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: у 5 т. / Сухомлинський В. О. – Київ: Радянська школа, 1977. – Т.4. – 640 с.
7. Сухомлинський В. О. Вогнегровий коник : казки. Притчі. Оповідання / В. О. Сухомлинський; Упоряд. і передм. О. В. Сухомлинської. – Київ : Вікар, 2008. – 200 с.
8. Ушинский К. Д. Родное слово, Собр. пед. соч., Т.1 / К.Д. Ушинский. – Київ : Рад. школа, 1954. – 346 с.
9. Філоненко С. О. Усна народна творчість: навч. пос. – Київ: Центр учбової літератури, 2008. – 416 с.

А.В. Іванова,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент М.І. Семко

ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ЦИКЛУ

Постановка проблеми. У базовому змісті освіти відбуваються докорінні зміни, зумовлені впровадженням провідного принципу розвитку сучасної школи — гуманізації, що потребує вивчення учнями інтегративного комплексу знань стосовно себе, природи, мистецтва, а звідси й пізнання себе як суб'єкта життєдіяльності.

Базове навчання передбачає засвоєння системи відносин людини зі світом на основі розуміння підсистем: «людина-природа», «людина-людина», «людина-культура», «людина-мистецтво» тощо. Будь-яка з названих систем є сферою самовизначення учня на основі самопізнання. Такий підхід до сутності і структури пізнання є принципово новим порівняно із традиційною структурою предметного змісту — наукознанням. Тому принцип інтеграції є необхідним і важливим у формуванні стратегії оновлення змісту освіти, організації навчально-виховного процесу на засадах особистісно орієнтованого навчання й виховання.

Відомо, що поряд із набуттям знань важливим чинником розвитку учнів є чуттєві форми осягнення дійсності. Вони спонукають до особистісного переживання явищ навколишнього світу і тим допомагають усвідомити його розмаїття. Такі форми пізнання властиві мистецтву, що набуває все більшого значення як своєрідний регулятивний інструмент впливу на становлення маленької людини. Саме з мистецтвом пов'язані перспективи гуманізації освіти, ствердження нових ідеалів розвитку духовної культури суб'єкта навчання, реалізація принципів діалогічності у педагогічному процесі, орієнтація його на творчий характер.

Метою статті є розкриття необхідності інтеграції мистецьких дисциплін у процесі художнього навчання, що зумовлено цілісним характером художньо-пізнавальної діяльності суб'єктів мистецької освіти та обґрунтування цільової установки на формування інтегративних мистецьких знань, що передбачає орієнтацію на взаємодію і взаємопроникнення знань різних художніх структур в єдиному естетичному середовищі, синтез знаково-сміслових елементів художньої мови різних видів мистецтва в процесі їх сприймання і переживання.

Аналіз попередніх досліджень. У науково-методичній літературі проблема інтеграції розглядається в різних аспектах, а саме: акцентується значний педагогічно-виховний потенціал інтеграції мистецтв (Ю.Фохт-Бабушкін, О.Рудницька); досліджуються питання взаємодії різних видів мистецтва у педагогічному процесі (Л.Вашенко, Л.Масол, О.Мелік-Пашаєв); розкриваються шляхи впровадження інтегративних процесів у системи викладання окремих мистецьких дисциплін (Г.Падалка, М.Бонфельд); класифікуються рівні інтегративних зв'язків між предметами художнього циклу (Г.Шевченко).

Виклад основного матеріалу. Важливою умовою підвищення ефективності викладання мистецтв є врахування існуючої спільності між окремими видами художньої творчості, яка визначається образно-символічною природою походження, прийомами і законами побудови творів, подібністю соціальних функцій і завдань. Саме на цій основі